

شعر زمان ما

۹

سید علی صالحی

شعر سید علی صالحی از آغاز تا امروز

شعرهای برگزیده

تفسیر و تحلیل موفق ترین شعرها

از

فیض شریفی

مؤسسه انتشارات نگاه

تهران، ۱۳۹۳

فهرست

- سخن ناشر..... ۹
- پیش‌گفتار..... ۱۱
- زندگی‌نامه‌ی سید علی صالحی..... ۱۳
- زمینه‌های تاریخی، سیاسی-اجتماعی و ادبی سید علی صالحی ۱۶ - چکیده‌ای از
شاخصه‌ها و چگونگی بیان و مفاهیم شعری دفترهای شعری سید علی صالحی ۲۲ -
سبک و شاخصه‌های ۲۱ مجموعه شعری شاعر ۲۴ - استعاره ۳۲ - مجاز ۳۳ - پارادوکس
(متناقض‌نما) ۳۳ - کارکردهای موسیقایی در زبان گفتار و شعر سید علی صالحی ۳۴ -
موسیقی کناری (قافیه و ردیف و تکرار) ۳۹
- از آوازه‌های کولیان اهوازی (۱۳۵۶-۱۳۵۰)..... ۴۵
- همجای بلند باستانی ۵۱ - در خواب مرسلین ۵۳ - در انحنای رود ۵۵ - مجالی نیست ۵۷
- منظومه‌ها (۱۳۶۰-۱۳۵۷)..... ۵۹
- به همین سادگی ۶۵ - عاشقانه ۶۸
- لیالی... لا (۱۳۶۲-۱۳۶۱)..... ۷۱
- سرود سقراط در شام شوکران ۷۷
- پیشگو و پیاده شطرنج (۱۳۶۴-۱۳۶۳)..... ۸۱
- باگُل ۸۷ - زن ۸۹ - نه این ۹۱ - شب گفتار ۹۲

مثلاث و اشراق‌ها (۱۳۶۷-۱۳۶۵) ۹۵

در اختطار خاکستر ۱۰۱ - حواشی ۱۰۳ - صدای زخم ۱۰۴

عاشق شدن در دی ماه، مردن به وقت شهریور (۱۳۶۸-۱۳۶۶) ۱۰۵

سیجِل ۱۱۵ - آرزوهای مشترک ۱۱۶ - مثلاً... ۱۱۸ - رو به یک طرفی... ۱۲۲ - شوکران

۱۲۴ - تمام ۱۲۸ - این‌جا ۱۲۹ - هوّه!! ۱۳۰ - وقتی که خیلی خوشحالم ۱۳۱ - تغزل

تاریک ۱۳۲ - مراثی برای پلک‌هایت ۱۳۳ - تعویذ ۱۳۴

دیر آمدی ری را (۱۳۷۳-۱۳۷۰) ۱۳۵

داستان بلند ری را در واپسین شب آن هزاره‌ی رؤیا ۱۴۵ - باد، بلاهت، یا واژه‌ای در همین

حدود... ۱۴۷ - همگان را شبیه شما دیده‌ام ۱۴۸ - رمه‌ی رؤیا ۱۴۹ - برگردیم سر اصل

مطلب ۱۵۰ - برای صفحه‌ی شعر یک روزنامه رسمی ۱۵۱ - محال ۱۵۲ - دونی، دالایی،

لاما، دونی... ۱۵۳ - ادامه‌ی همان اولاً و آخراً... ۱۵۴ - همیشه منتظر خبری خوش

خواب‌های تو را مرور می‌کنم ۱۵۶ - حروف... ۱۵۷ - بگذارید حرفم را بزنم! ۱۵۹ -

سکوت، فراموشی، و آرامش ۱۶۱

نامه‌ها و نشانی‌ها (۱۳۷۴) ۱۶۳

۱. سلام ۱۷۳ - ۲. بیا برویم روبه‌روی باد شمال ۱۷۵ - ۳. دارم هی پایه‌پای نرفتن صبوری

می‌کنم ۱۷۷ - ۴. نه پرس‌وجو مکن ۱۷۸ - ۵. سرانجام باورت می‌کنند ۱۸۰ - ۶. قبول

نیست ری را ۱۸۲ - ۷. درست که من ۱۸۴ - ۸. به گمانم باید ۱۸۷ - ۹. نه من سراغ شعر

می‌روم ۱۸۹ - ۱۰. می‌توانم کنار تو باشم و ۱۹۱ - ۱۱. اشتباه از ما بود ۱۹۲ - ۱۲. در

ارتباط مخفی با خواب‌گریه‌ها ۱۹۳ - ۱۳. من راه خانه‌ام را گم کرده‌ام ری را ۱۹۵ - ۱۴.

بی‌قرارم ۱۹۸ - می‌دانم ۲۰۱ - می‌دانم، حالا سال‌هاست ۲۰۶

سفر به خیر (۱۳۷۵) ۲۰۹

نوبت ۲۱۹ - نمی‌دانم چرا اسمی ندارد ۲۲۱ - جابه‌جایی در آغاز و پایان یک موضوع

۲۲۳ - دارد باران می‌آید ۲۲۵ - یادآوری ۲۲۷ - میدان هیزوی ۲۲۹ - با آن‌ها که بالای دیوار

نشسته‌اند ۲۳۴ - پُل و تکرار همان ترانه‌ی معلوم ۲۳۷ - قضیه از این قرار بود ۲۳۹

ساده بودم، تو نبود، باران بود (۱۳۷۷-۱۳۷۶) ۲۴۱

مردم باز خواهد گشت ۲۴۷ - در خانه ۲۵۰ - بین راه... ۲۵۳ - سلام یعنی برای همیشه

خداحافظ! ۲۵۶ - اتفاق ۲۶۰ - گوش‌زد ۲۶۲ - باجه‌ی تلفن ۲۶۴

آخرین عاشقانه‌های ری را (۱۳۷۸) ۲۶۷

از گریه‌های علو ۲۷۵ - زندگی ۲۷۷ - چیزی نیست، دو سه خط ساده است. ۲۷۹ -

اسم‌ها، خط‌خوردگی‌ها، و روزگارِ حرفِ عجیبِ «خ» ۲۸۱

روایهای قاصدک غمگینی که از جنوب آمده بود (۱۳۷۸) ۲۸۵

حالا سال‌هاست ۲۹۱ - وقتی ۲۹۴ - برای اول و آخر ۲۹۷

آسمانی‌ها (۱۳۷۸) ۲۹۹

تو باید یک جایی همین اطراف آشنا باشی ۳۰۷ - در دامنه‌های بی‌نشانِ باغی دور ۳۰۹ -

ما می‌بایست می‌فهمیدیم ۳۱۱ - قرائتِ خطوطی خیس از خوابِ چشم‌های مادرم ۳۱۳

دعای زنی در راه (۱۳۷۹) ۳۱۷

بخواه! ۳۲۳ - شاید ۳۲۵ - نجات‌دهنده ۳۲۸ - بینا ۳۳۰ - آن ۳۳۳ - بخواه! ۳۳۴

دریغا ملاعمر (۱۳۸۰) ۳۳۷

از مویه‌های بُرقع‌پوش کابلی ۳۴۳ - کتاب و مرهم و عصا ۳۴۶ - کمپ خیرآباد ۳۴۷ - از

طرف تأمینات طالبان ۳۴۸ - دختری اهل هرات به من گفت: ۳۵۰ - تو... بن لادن! ۳۵۲ -

تهران خیلی بزرگ است، من از تاجیکان هزاره‌ام. ۳۵۴ - راه خانه فراموشم شده بود ۳۵۷

چیدن محبوبه‌های شب (۱۳۸۰) ۳۵۹

ترانه‌ی اول (شین) ۳۶۵ - دال ۳۶۶ - ترانه‌ی دوم (شین) ۳۶۷ - ز (هی...) ۳۶۸ - دال

(امشب...) ۳۷۰ - دال (همه‌ی ما...) ۳۷۱ - ه (دنیا‌ی غم‌انگیز نادرستی داریم...) ۳۷۳ - ر

(بعضی‌ها چه راحت به خواب می‌روند) ۳۷۵ - دال (در بازی باد و...) ۳۷۷ - ز

(مهربانی‌ترین شامگاه راه جنوب) ۳۷۸ - ه (همین است که هست...) ۳۸۱ - دال (باد از

احتیاط پاورچین پرده‌ها) ۳۸۲

سقفونی سپیده‌دم (۱۳۸۶) ۳۸۳
 راه ۳۹۱ - دلداری‌های پیش پا افتاده‌ی مخاطبی ۳۹۳ - که دوستش می‌دارم ۳۹۳ - عرض
 کوتاهی داشتم آقا! ۳۹۴ - وجه مشترک ۳۹۵ - زمزمه در داد، گاه ۳۹۷ - گورستانِ دورِ کرج
 ۳۹۹ - بند هفتم از پرده‌ی آخر ۴۰۲ - کتاب اسامی بعضی به‌یاد ماندگان من ۴۰۵

قمری غمخوار در شامگاه خزانی (۱۳۸۶) ۴۰۷
 ۱. کسی از این راه عبور نخواهد کرد ۴۱۵ - ۲. هیچ پناهگاهی نیست ۴۱۵ - ۳. دره‌ی
 بوته‌های مورت ۴۱۵ - ۴. سردش بود ۴۱۶ - ۵. گرگی پیر... پایین دره ۴۱۶ - ۶. از پشتِ
 سنبله‌های بلند ۴۱۶ - ۷. اولی‌هی حرف می‌زد ۴۱۶ - ۸. خوابِ یکی درخت ۴۱۷ - ۹. بر
 ایوانِ خانه‌ی نی ۴۱۷ - ۱۰. کالسکه‌ای کهن سال ۴۱۷ - ۱۱. قمری غمخوار ۴۱۷ -
 ۱۲. نمی‌دانم می‌روند ۴۱۸ - ۱۳. تا چشم کار می‌کند ۴۱۸ - ۱۴. گریه‌ی بازیگوش ۴۱۸ -
 ۱۵. موسم بهار ۴۱۸ - ۱۶. به جای جوانه ۴۱۹ - ۱۷. بیشه‌ی گز ۴۱۹ - ۱۸. لرزش مدام
 آب و نور ۴۱۹ - ۱۹. تا گلو در آب ۴۱۹ - ۲۰. فقط کلاغی پرزد و رفت ۴۲۰ - ۲۱. لیموی
 دزفول، خرما‌ی بهبهان ۴۲۰ - ۲۲. آوای اندوهگین مرغی در مه ۴۲۰ - ۲۳. نهان‌گاه
 عطرآلوده‌ی آهو ۴۲۰ - ۲۴. دو بُز ۴۲۱ - ۲۵. ماه، برهنه و بی‌قرار ۴۲۱ - ۲۶. دو سوی راه
 ۴۲۱ - ۲۷. آب می‌خورند با هم ۴۲۱

انیس آخر همین هفته می‌آید (۱۳۸۹) ۴۲۳
 بعد از سی سال، یا زمانی همین حدود! ۴۳۱ - صرف هر سه زمانِ شما ۴۳۴ - امروز چه
 ساعتی هستید، می‌خواهم ببایم! ۴۳۶ - کمی آرام‌تر ۴۳۹ - مصرانه تأکید می‌کنم ۴۴۳ - با
 دو دیده‌ی بازگون ۴۵۱ - سنگفرش کنیسه‌ی عیسا ۴۵۵ - و گاهی... اشتباه نکن! ۴۵۹ - از
 شما چه خبر...؟! ۴۶۳ - رسید...؟! ۴۶۸

زیارت‌نامه‌ی مُرغِ سَخر ۴۷۱
 و همخوانی دخترانِ خرداد ماه ۴۷۱ - زیارت‌نامه‌ی مرغِ سحر و همخوانی دخترانِ خرداد
 ماه ۴۷۳ - بی‌بازگشت ۴۷۹ - بام‌ها، کوچه‌ها، کلمات ۴۸۰ - ... که مُتتهات منم ۴۸۱ -
 جهان ۴۸۳ - نیزه و گل سرخ ۴۸۶

سخن ناشر

«من مرگ را سرودی کردم

سرسبزتر ز بیشه...»

۱. بامداد

... بی‌هیچ تردیدی مجموعه‌ی بی‌نظیر و پنج جلدی «شعر زمان ما» که تفسیر
 و تحلیل‌گزیده شعرهای پنج شاعر بزرگ معاصر: نیما، اخوان، شاملو، سپهری و
 فروغ را شامل می‌شود و طی سالیانی طولانی از سوی زنده‌یاد «محمد حقوقی»
 شاعر و محقق فروتن فراهم آمده بود، گنجینه‌ای گرانبه‌است از شعر روزگار ما که
 انتشار آن با تلاش انتشارات نگاه میسر شد و جامعه‌ی ادبی اعم از روشنفکران و
 دانشجویان و دیگر اهالی فرهنگ از آن استقبال شایانی کردند و تجدید طبع
 چندباره‌ی هرکدام از مجلدات آن، گواه بارز این ادعاست. دریغا در هشتم تیرماه
 ۱۳۸۸ محمد حقوقی، ملک این جهانی وانهاد و به مصداق «ای بسا آرزو که
 خاک شده»، کار تدوین مجلدات بعدی شعر زمان ما، نافرجام ماند.

آنچه اینک برابر خواننده است دوره‌ای جدید از این مجموعه است که به‌واقع
 حاصل تلاش و تتبع محقق و ادیب معاصر «فیض شریفی» است که به روایت
 ایشان زنده‌نام «حقوقی» شش ماه پیش از فرو نهادن قلم، دوام و پیگیری و تألیف
 سایر مجلدات را بدو سپرده بود.

در دوره‌ی جدید، فراهم‌آورنده سروده‌های «سیمین بهبهانی»، «نادر نادرپور»،
 «سیاوش کسرای»، «نصرت رحمانی»، «منوچهر آتشی»، «سید علی صالحی»،

«یدالله رویایی»، «فریدون مشیری»، «شمس لنگرودی»، «حمید مصدق» و «حسین منزوی» را مطمح نظر قرار داده و بی آنکه صرفاً قصد تقلید از شیوه‌ی کار زنده‌یاد حقوقی را داشته باشد با روش و دیدی علمی و مدرن، با واکاوی و جستجوی برگ‌های ادبیات معاصر، ضمن تحلیل و نقد اشعار هر شاعر، به‌گزینی از سروده‌های اثرگذار شاعران مورد بحث را نیز عرضه کرده است...

«انتشارات نگاه» مفتخر است در آغاز دهه‌ی پنجم فعالیت‌های فرهنگی‌اش، در کنار چاپ آثار بزرگان ادب معاصر ایران، بار فرونهادی زنده‌یاد محمد حقوقی را دگربار بر دوش گرفته و با چاپ دیگر مجلدات آن که به سعی «فیض شریفی» فراهم آمده، این بار را به سرمنزل مقصود برساند. به یقین این مجموعه همراه با تجدید طبع مجلدات پیشین، چنانکه گفته آمد مجموعه‌ی «شعر زمان ما» را به گنجینه‌ای بی‌بدیل بدل خواهد کرد که هیچ آشنا به شعری از آن بی‌نیاز نخواهد بود...

در انتهای کلام، یادی دیگر از «محمد حقوقی» این استاد فرهیخته و شعرشناس شاخص داشته باشیم که به قول سهراب سپهری در شعر «دوست»:

«بزرگ بود

و از اهالی امروز بود

و با تمام آف‌های باز نسبت داشت...»

علیرضا رئیس‌دانایی

پیش‌گفتار

شعر زمان ما نام عام کتاب‌هایی بود که آقای محمد حقوقی، به همت انتشارات نگاه، هر فصل یکی از مجلدات آن را منتشر می‌کرد.

شاعران بزرگ معاصر ایران که در این کتاب‌ها، شاخصه‌ها و چگونگی شعر آنان و به تقریب همه‌ی جوانب کار آنان را دربرگرفته بود، نیما، اخوان، شاملو، سپهری و فروغ فرخ‌زاد، بودند.

مرگ تأثرآور و نابهنگام آقای حقوقی، باعث توقف این مجموعه‌ها شد. شاید شش ماه پیش از این اتفاق غم‌انگیز بود که ایشان تلفنی از من خواست تا این کار را پی بگیرم. از آن‌جا که دکتر ایرج صف‌شکن از گفت‌وگوی نگارنده‌ی این واژگان با جناب حقوقی آگاهی داشت، این مطلب را با مدیریت انتشارات نگاه در میان نهادم و ایشان با توافقات و تفاهمات و تعهداتی که در قبالی مجموعه‌های یاد شده دارند، پذیرفتند تا برای آشنایی بیشتر شاعران جوان و دانشجویان، شاعران دیگری که در ادبیات معاصر ایران تأثیر بسامنازعی داشته‌اند، مورد نقد و تحلیل و بررسی قرار گیرند.

بر همین مبنا شاعرانی چون سیمین بهبانی، نصرت رحمانی، نادر نادرپور، منوچهر آتشی، سیاوش کسرای، سیدعلی صالحی و... که در پیوند با شاعران گروه اول بوده‌اند، در وهله‌ی اول در نقد و تحلیلی خطی و زمانی مورد بررسی قرار می‌گیرند. به معنی دیگر به‌جز چگونگی سرایش شعرها و زبان شعری، درون‌مایه، جهان‌بینی و تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آنان، ساختار شعری و